

LUNDS
UNIVERSITET

EXAMENSARBETE HT 2024
KANDIDAT I ÖVERSÄTTNING
med källspråk engelska

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

Översätta, translitterera eller mittemellan?

Översättning av arabisk terminologi i Ali Larakis handbok
The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences –
A Commentary on Ibn Ashir's Al-Murshid Al-Mu'in

Författare:
Amir Dabboussi

Handledare:
Lisa Holm

Sammandrag

Denna studie baseras på översättningen till svenska av ett kapitel ur Ali Larakis handbok *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir’s Al-Murshid Al-Mu’in*. Studien inleds med en källtextanalys som behandlar bokens kontext, innehåll och stil. Därefter presenteras initiala överväganden inför översättningsarbetet. Studiens andra del innefattar en översättningsanalys som behandlar översättningsproblem och lösningar vid översättning av islamisk terminologi på arabiska till västerländska språk. Syftet och frågeställningarna specificeras först, sedan förmedlas teori och tidigare forskning, därefter klargörs metod och material. Med föregående som grund analyseras och presenteras analysresultaten i form av en jämförelse av översättningslösningarna i källtexten och måltexten, i och med att både källtexten och måltexten har behövt hantera olika strategier för de arabiska termerna. Slutligen diskuteras resultaten i relation till tidigare forskning och förslag till mer omfattande studier i svensk kontext ges. Slutsatsen är att måltexten såväl som källtexten har använt sig av samtliga översättningsstrategier som beskrivs i tidigare forskning. Den dominerande översättningsstrategin är att islamiska termer på arabiska enbart översätts till målspråket, medan det också är vanligt att termerna översätts och därefter skrivs translittererade inom parentes. Påtagliga skillnader finns mellan källtextens och måltextens strategier att översätta islamiska arabiska termer, vilket väcker en diskussion om den större övergripande terminologiska utvecklingen inom textgenren vid översättning till nya språk.

Engelsk titel

Translation, transliteration or something in between? About translation of Arabic terminology in Ali Laraki’s handbook *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir’s Al-Murshid Al-Mu’in*

Nyckelord

Översättning, svenska, engelska, arabiska, islam, terminologi, transliteration, explicitering, översättningsproblem, översättningsstrategier, översättningslösningar

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	4
2. KÄLLTEXTANALYS.....	4
2.1 KONTEXT.....	5
<i>2.1.1 Situationskontext.....</i>	<i>5</i>
<i>2.1.2 Intertextuell kontext.....</i>	<i>6</i>
<i>2.1.3 Kulturkontext.....</i>	<i>7</i>
<i>2.1.4 Genre.....</i>	<i>8</i>
2.2 IDEATIONELL STRUKTUR.....	9
<i>2.2.1 Ideationell struktur i hela boken.....</i>	<i>9</i>
<i>2.2.2 Ideationell struktur i det översatta utdraget.....</i>	<i>11</i>
2.3 INTERPERSONELL STRUKTUR.....	11
2.4 TEXTUELL STRUKTUR.....	13
2.5 STIL.....	14
2.6 SYNTES.....	15
3. ÖVERVÄGANDEN INFÖR ÖVERSÄTTNINGEN.....	15
4. ÖVERSÄTTNINGSSANALYS.....	17
4.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	17
4.2 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING.....	17
<i>4.2.1 Översättningsproblem och lösningar.....</i>	<i>17</i>
<i>4.2.2 Summering av teori och tidigare forskning.....</i>	<i>24</i>
4.3 METOD OCH MATERIAL.....	25
4.4 ANALYS OCH RESULTAT.....	26
<i>4.4.1 Översättning från arabiska.....</i>	<i>26</i>
<i>4.4.2 Translitteration av arabiska ord.....</i>	<i>29</i>
<i>4.4.3 En kombination av översättning och translitteration.....</i>	<i>30</i>
<i>4.4.4 Övriga översättningslösningar.....</i>	<i>32</i>
4.5 SAMMANFATTNING.....	34
<i>4.5.1 Frågeställning 1 – identifierade översättningsstrategier.....</i>	<i>34</i>
<i>4.5.2 Frågeställning 2 – avvikelser mellan KT och MT i val av översättningsstrategi.....</i>	<i>34</i>
5. DISKUSSION.....	35
KÄLLFÖRTECKNING.....	38

1. Inledning

Denna studie baseras på min översättning av det sista kapitlet, ca 6 000 ord, ur *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir's Al-Murshid Al-Mu'in*. Texten är en handbok författad av Ali Laraki och den första utgåvan publicerades 2011 i Storbritannien. Den översatta utgåvan är den tredje, som publicerades 2020. Det översatta kapitlet tar upp islamisk andlighet, hur man renar sitt hjärta för att bli en bättre och mer gudsmedveten människa.

Texten som Ali Laraki skrivit en kommentar till är författad av 'Abd al-Wāhid ibn 'Āshir, en imam och lärd inom islamiska vetenskaper som levde på 1600-talet. Texten är skriven i versmått, vilket gör den lätt att memorera. Den har kommit att bli en av Nord- och Västafrikas mest memorerade texter i fråga om vad gemene muslim behöver lära sig om sin religion. Ali Laraki föddes 1965 i spanska Malaga och växte upp i Tanger, Marocko. Genom åren har han studerat den islamiska kunskapstraditionen med väletablerade auktoriteter samt har författat och översatt ett antal klassiska islamiska verk från arabiska till engelska och spanska.

Ett fenomen som är vanligt förekommande i litteratur som är översatt eller författad med en fot i den islamiska kunskapstraditionen – där det arabiska språket är centralt – är att arabisk terminologi blir en svår nöt att knäcka för att överföra innebörden till målspråket. Det är inte ovanligt att stöta på texter där arabiska morfem står kvar oöversatta och inte förklaras, eller att en missvisande term används på målspråket.

Syftet med studien är att analysera och diskutera översättningsproblem och lösningar vid översättning eller författande där islamisk terminologi på arabiska finns med som en del av texten. Inom ramen för textanalysen vill jag bana vägen för en översättningsanalys som kan belysa översättningsstrategier samt vilka konsekvenser och vilken utveckling de banar vägen för.

2. Källtextanalys

Följande källtextanalys bygger på Lennart Hellspongs och Per Ledins analysmodell i boken *Vägar genom texten* (1997), och är koncentrerad till de delar som varit relevanta i relation till texten som översatts. Samtliga termer och begrepp är tagna från Hellspång och Ledin om inget annat anges.

2.1 Kontext

I de följande avsnitten analyseras källtextens kontext, vilket innebär att texten ses utifrån sitt sammanhang. Det handlar om sådant som syftet med texten, hur texten har kommit till och förhållningssätt till texten (Hellspong och Ledin 1997:49).

2.1.1 Situationskontext

The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir’s Al-Murshid Al-Mu’in är en handbok i islams grunder. Den förekommer som en av många texter inom det civilsamhälle och föreningsliv som vuxit fram bland västerländska muslimer de senaste årtiondena. I och med att muslimska församlingar blivit en naturlig del av många västerländska samhällen möter den nya generationers behov att lära sig islam på sitt modersmål, engelska. Boken är bunden till Meem Institute som etablerades i Leicester i Storbritannien 2011 för att erbjuda informell utbildning i islamiska vetenskaper utifrån traditionella studieplaner och metoder. Som en del av verksamheten översätts klassiska islamiska läroböcker för att göra dem tillgängliga på engelska. Syftet med texterna är att användas som läromedel, en handbok för lärare att undervisa utifrån. Texterna är svåra att ta till sig på egen hand, och blir en sorts minnesanteckningar som en elev kan använda sig av och förstå efter att ha studerat boken en gång med lärare. Det är en del av det traditionella islamiska lärandet att kunskapen överförs muntligen från lärare till elev, medan böcker är mer av stödmaterial. På detta sätt fungerar källtexten och andra texter som ges ut av Meem Institute. Texten publicerades 2011, och därefter har två revideringar gjorts av texten. Den senaste och tredje upplagan gavs ut 2020 och utgör den analyserade källtexten i denna uppsats. Texten bygger på en dikt som är skriven på arabiska i början av 1600-talet av den rättslärde imamen ‘Abd al-Wāhid ibn ‘Āshir. Innan läskunnigheten ökade var det en känd metod att författa läromedel i versmått för att de skulle bli enklare att memorera, och sedan författades kommentarer till dikterna som förklarade innebörden. Källtexten i denna uppsats är en kommentarstext som författats direkt på engelska av Meem Institutes grundare, teologen Ali Laraki. Efter att texten kom ut har den inte bara fått positiv respons från muslimer i den engelsktalande världen, utan även i övriga delar av västvärlden där muslimer och de med intresse för islam har tillräckliga kunskaper i engelska. Textens diskurs är att handleda och instruera den som vill lära sig om islam om de grundläggande övertygelserna, hur de grundläggande praktikerna i islam genomförs och de andliga aspekterna i hur man renar sitt inre för att bli mer medveten om Gud – en praktisk islamvetenskaplig diskurs.

Deltagarna i kommunikationsprocessen är författaren och läsaren. De bildar en öppen grupp bestående av alla som läser handboken, även om mottagarna huvudsakligen är muslimer som lär sig grunderna inom sin religion. Man kan dock även tänka sig att akademiker och de bland allmänheten som har ett intresse av att lära sig mer om islam är mottagare till viss grad. Ingen är förpliktigad att läsa texten, men innehållet i den anses traditionsenligt vara en plikt för var muslim att känna till som en sorts grund. Textens producenter är de som förvärvat kunskaperna och fått förtroendet att förmedla kunskaperna vidare till andra. Som sändare är det Ali Laraki som är författare, och han har haft stöd av sin elev Yakub Werdelin. Ali Laraki är en imam och teolog som är känd inom den akademiska muslimska sfären såväl som inom föreningslivet. Relationen mellan sändare och mottagare kan vara både asymmetrisk och symmetrisk. Asymmetrisk när det handlar om andra som studerar bokens innehåll för att lära sig, och symmetrisk när det är kollegor eller andra kunniga som brukar handboken för att undervisa utifrån. Med andra ord finns ett maktförhållande baserat på kunskap och erfarenhet.

Textens syfte är att handleda och instruera läsaren till specifika övertygelser, handlingar och attityder. Precis som verksamheten texten ingår i handlar om kunskap och bildning, så är texten bildande och styr läsaren i en viss riktning. I och med att ämnet är religion så gör texten också ett sanningsanspråk. Följer människan det så uppfyller hon syftet hon är skapat för. Texten tillhör genren facklitteratur och undergenren manualer. Textmönstret har drag som innebär att ett koncept eller en handling förklaras, och därefter beskrivs hur man ska förhålla sig eller utföra endera. Punktlistor är den genomgående metoden för att organisera texten. Språkbruket i texten är starkt präglad av den terminologi som är förekommande inom islamiska studier, ännu mer så inom islamisk rättslära. Samtidigt är språkbruket starkt präglad av det arabiska språket, med arabiska ord bevarade inom parentes, och vanligt förekommande är att arabiska ord får stå kvar oöversatta. Det är tydligt att detta är en text som kräver förkunskaper, helst att man har någon bakgrund inom islamiska studier sedan tidigare. Det är en mer avgränsad grupp som koden hör till, och därmed kan vi konstatera att det är en smal kod, något som även kännetecknar vetenskapliga texter. Mediet är en tryckt bok som går att beställa internationellt via kända återförsäljare.

2.1.2 Intertextuell kontext

Texten vilar på en stark och gedigen vertikal intertextualitet. Det som är nydanande och spännande är att författarens text är skriven på engelska, men texten som författaren spinner vidare på samt förklarar och kommenterar är skriven på arabiska. Det är inget nytt sett utifrån

vår samtid, men det är relativt nytt för det engelska språket att utveckla en islamvetenskaplig terminologi och vokabulär. I och med att de islamiska vetenskaperna är så starkt sammankopplade med det arabiska språket är det ofrånkomligt att det görs referenser till ord på främmande språk som vilar på tidigare texter inom samma genre. En annan form av intertextuella referenser som görs är genom att nämna ord, koncept eller referenser i fotnoter. Läsaren kan därmed ta del av andra texter inom samma genre som förklarar en del av textens innehåll mer ingående.

2.1.3 Kulturkontext

I västvärlden finns en relativt ny minoritet som inte talar annat än språket i landet de är uppväxta i, utan någon koppling till länder där muslimerna är en stor del av befolkningen och talar arabiska eller ett annat språk som etablerat språkliga lösningar för att kommunicera islam i tal och skrift sedan flera århundraden tillbaka.

Källtexten är i detta fall på engelska, ett språk som är väl spritt i världen och förstås i stora delar av västvärlden. Börjar vi från en sorts kärna kan vi föreställa oss kulturkontexten som koncentriska ringar varigenom språk och idéströmningar når ut till nya domäner. Den innersta delen är islam i arabisktalande länder, sedan islam i huvudsakligen islamiska länder och slutligen islam i västvärlden. De första muslimerna talade arabiska och religionens urkunder är på arabiska, vilket gör den innersta delen tydlig. Sedan spred sig islam tidigt till människor i länder där andra språk dominerade. En del av språken har större likheter med det arabiska språket än engelska, såsom persiska och turkiska, men även det faktum att det under många hundra år pågått ett givande och tagande mellan språken i takt med att fler av språkets talare tillägnat sig islam. Den yttersta delen blir de engelsktalande länderna i västvärlden som genom översättning från arabiska får ett språkligt bidrag till hur engelsktalande kan lära sig, förstå och kommunicera islam på sitt eget modersmål. Detta är den huvudsakliga målgruppen, men det utesluter inte att alla engelsktalande med intresse för islam kan ta del av boken. Man kan även lägga till ytterligare en koncentrisk ring, vilket är engelsktalande muslimer i västvärlden som bor i icke-engelsktalande länder. Ett exempel på det är när källtexten här i sin tur översätts till svenska.

Utän tvekan är boken en resurs när ännu så länge endast få traditionella islamiska handböcker har översatts till och författats på västerländska språk. Engelska är ett västerländskt språk, vilket öppnar dörren och har en påverkan på hur böcker översätts vidare till andra

västerländska språk. Sist ut som exempel vill jag nämna mottagarna på den globala marknaden. Eftersom engelskan är ett så stort språk väcker böcker på engelska intresse även i muslimska länder som har andra språk än arabiska som modersmål, och möjliggör för akademiska kretsar och internationella communitys att komma samman i bokcirkel och studier i böcker som denna online. Söker vi på författarens namn, Ali Laraki finner vi att det var ett stort internationellt intresse för att delta online när han höll en kurs och undervisade boken online.

Det finns de muslimer som snubblar över en kurs i en handbok som denna och tar chansen att lära sig religionen utifrån en text som studerats av en lärare sedan tidigare, som i sin tur studerat den med en lärare, ett lärlingssystem som går tillbaka till profetens tid och Koranens uppenbarelse. Samtidigt finns de som befinner sig inom en akademisk sfär och går från lärare till lärare och studerar olika böcker inom olika islamiska ämnen för att fördjupa sin kunskap i religionen för att förhålla sig därefter i syfte att stärka sin relation till Gud. Det är inom ramen för denna traditionsenliga metod att lära sig religionen som boken hör hemma.

2.1.4 Genre

The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir's Al-Murshid Al-Mu'in är en del av facklitteraturen inom underkategorin handböcker. För den som redan är allmänt insatt inom ett ämne fungerar en handbok väl för att ta läsaren i handen och hjälpa den att ta sig framåt med sina uppgifter och mål (Wikipedia). I *Svensk ordbok* (SOa) står att en handbok är en ”bok som ger en översiktlig och sammanfattande framställning av ett ämne ofta av praktisk natur.” Etiketten *handbok* är också en perfekt benämning utifrån Terminologifremjandets (2000) beskrivning, som säger att ”En *handbok* ger en översiktlig och sammanfattande framställning av ett ämne och är vanligtvis mer omfattande” än en manual. Detta eftersom källtextens innehåll är en sammanfattning på omkring 190 sidor, och går man djupare i ämnet kan man läsa böcker bestående av tiotals volymer som är mer detaljerade och fördjupande.

Texten är helt enkelt en sammanfattad text med ett innehåll riktat till gemene muslims vardag, och består till stora delar av punktlistor som gör det enklare att exempelvis steg för steg rada upp hur en handling ska utföras eller varför något är viktigt att ta fasta på.

2.2 Ideationell struktur

Detta avsnitt behandlar bokens ideationella struktur. I det innefattas bokens teman som delas upp i makro- och mikroteman, såväl som vilka propositioner och perspektiv som texten speglar. Först presenteras den ideationella strukturen i boken som helhet, för att därefter fokusera på det översatta utdraget.

2.2.1 Ideationell struktur i hela boken

Utöver att makrotemat görs explicit genom både ett förord och en inledning till boken, så görs bokens teman tydliga och expliciteras på ett välstrukturerat sätt genom *rubricering* – från bokens titel, till kapitel och delkapitel. Bokens titel avslöjar två centrala delar om bokens ideationella struktur. *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir's Al-Murshid Al-Mu'in* i sin helhet behandlar ”det som är nödvändigt för varje muslim att lära sig om sin religion.” Det är *Essential* som representerar just den första delen, och förklaras redan tidigt i boken. Detta blir makrotemat, och kapitlen med tillhörande delkapitel instruerar hur man som muslim förväntas förhålla sig till och efterleva kunskaperna i praktiken. Därefter kan man ta fasta på termen *Islamic Sciences* i titeln, för den kommer att utgöra de huvudsakliga mikroteman som boken utgörs av. Man kan säga att det är tre ämnen eller vetenskaper som sammanfattas i en och samma bok, tre kapitel. Det första kapitlet utgörs av vetenskapen troslära, som sammanfattat går igenom vad varje muslim ska bekräfta och vara övertygad om. Hit hör sådant som rör tron på Gud, Hans änglar, Hans heliga böcker, Hans profeter, Hans domedag och ödet. Kapitlet rör i stora drag vad man ska tro och bekräfta med bevis för att de är sanna, så att man har en rationellt grundad övertygelse. Det andra kapitlet utgörs av vetenskapen rättslära, som sammanfattat går igenom vad varje muslim ska praktisera. I det kommer sådant in som att uttala trosbekännelsen, att be, fasta, betala allmosor och göra vallfärden till Mecka en gång i livet. Kapitlet rör i stora drag vad man ska praktisera och hur varje praktik utförs steg för steg. Det tredje och sista kapitlet utgörs av vetenskapen andlighet, som sammanfattat går igenom hur varje muslim ska disciplinera sitt inre för att ha ett rent hjärta som är medvetet om Gud. I det ingår att rena hjärtat från sjukdomar som hat, avundsjuka, arrogans, bedragande och snikenhet och att främja goda kvaliteter som kärlek, tålmod, generositet och ödmjukhet samtidigt som man är medveten om att all strävan görs för Guds skull. Kapitlet rör i stora drag hur man renar sitt inre och stärker sin relation till Gud. Dessa tre kapitel kan ses som textens mikroteman. Dock kan man även tala om att texten är heterotematisk, där varje kapitel i sig är ett makrotema i form av en självständig islamisk

vetenskap med delkapitel var för sig är ett mikrotema. Mer korrekt vore att se texten som monotematisk, eftersom delkapitlen pekar mot kapitlen, och kapitlen pekar mot makrotemat – för i alla delar är bokens innehåll avgränsat till ”det som är nödvändigt för varje muslim att lära sig om sin religion.”

Ovanstående teman framkommer explicit i början av varje kapitel, som introduceras genom att definiera vetenskapen samt tala om dess funktion och vikt. Efter introducerande stycken med kärnmeningar som sätter tonen för kapitlet följer ofta instruktioner i punktlister. Utöver detta förstärks makropropositionen att alla muslimer måste känna till dessa kunskaper genom att punkterna som presenteras i stor utsträckning åtföljs av belägg från religionens huvudsakliga källor, Koranen och sunnan. Propositionernas modalitet är faktisk, de presenteras som klar fakta, något det inte råder några tvivel om. Eftersom detta är en grundläggande text innehåller den inga utvecklingar i spekulativa teorier eller områden som det kan råda meningsskiljaktigheter kring, utan den håller propositionerna till det som religiösa auktoriteter är överens om eller accepterar som legitima slutsatser.

Perspektivmarkörer förekommer ständigt i form av det som anses vara auktoritativt. Det kan vara Koranen, sunnan, en följeslagare eller annan auktoritet inom de islamiska vetenskaperna. Exempelvis används generiska subjekt för att instruera läsaren, i stilen ”Man börjar med att ...” och därefter kan en vers från Koranen citeras eller ett citat från en auktoritet som ger styrka åt instruktionerna. Författaren själv framträder inte alls, förutom i kringliggande texter, det vill säga i förorden och slutorden. Där sägs något om texten i stora drag, men är inte en del av handbokens instruerande i sig. Detta är också förväntat med tanke på att författaren kommenterar en annan text, och förmedlar dess innebörder. Därför kan man se det som att författaren distanserar sig från sin kommentarstext för att framhäva författaren till den ursprungliga texten som är skriven på arabiska i versmått. I detta framkommer också ett tidlöst realistiskt perspektiv som bygger på islams läror. Det är ett ideologiskt perspektiv om att islam är det sista och fullkomliga budskapet till mänskligheten, och det framkommer tydligt i bokens första kapitel. Det som skiljer sig åt i denna bok, från den arabiska texten i versmått från 1600-talet, är att språket och förklaringarna anpassas för att förstås utifrån sättet vi pratar på och lever idag. Exempelvis kan sociala och tekniska skillnader göra att vissa förklaringar blir mindre relevanta idag, medan andra förklaringar som var vedertagna på den tiden blir mer relevanta.

2.2.2 Ideationell struktur i det översatta utdraget

Utdraget som översatts är samma text som bokens kapitel 3 som beskrivs i föregående sektion. Det är bokens sista och kortaste kapitel som handlar om andlighet. Ser vi till endast utdraget blir makrotemat ”att disciplinera sitt inre för att ha ett rent hjärta som är medvetet om Gud.” I det ingår att rena hjärtat från sjukdomar och att främja goda kvaliteter i strävan för Guds skull. De mikroteman som hör till kapitlet är en introduktion till vetenskapen andlighet, på arabiska kallad *taṣawwuf*. Därefter följer mikroteman bestående av att vända sig till Gud i ånger för sina synder och brister (*tawba*), om fromhet (*taqwa*), om yttre förbjudna handlingar, om hjärtats olika sjukdomar, om att ha en läromästare i andlighet, om självrannsakan (*muḥāsaba*), om åminnelse av Gud (*dhikr*), om att kämpa mot sina världsliga drifter (*mujāhadat al-naḥs*), om hjärtats olika prisade tillstånd, om nyttorna med andlighet. Samtliga av dessa mikroteman utgör delar av och metoder för att jobba med sitt inre i strävan att bli en bättre människa och medveten tjänare av Gud.

Sist följer en sida med slutord av författaren om texten. Makrotemat är att sammanfatta boken i form av metatext. Mikroteman som framgår implicit är återge (a) textens syfte och mål, (b) hur många verser den ursprungliga texten i versmått består av samt (c) textens namn, (d) i stora drag böner till Gud om välsignelse och (e) när texten blev färdigförfattad och av vem.

2.3 Interpersonell struktur

Som i en typisk handbok präglas de allmänna språkhandlingarna i texten främst av att upplysningar, påståenden och förklaringar. Man kan tänka sig att en handbok skulle kunna tilltala läsaren direkt och vara formulerad i imperativ. Gör först så och sen så, vilket vi känner igen från recept i kokböcker. Snarare präglas det som hade kunnat skrivas i imperativ av att skrivas med ett generiskt pronomen. Det ger en distans till läsaren i form av påståenden om vad *man* ska och inte ska göra, vad *man* bör och inte bör göra. Ett tydligt exempel på hur den interpersonella strukturen med språkhandlingarna ser ut genomgående i texten är enligt följande från delkapitlet om åminnelse (*dhikr*):

One must do abundant dhikr with a sincere heart. The word dhikr means simultaneously ‘to mention on the tongue’ and ‘to remember.’ Dhikr has three grades:

1. Dhikr with the tongue only

2. Dhikr with the heart only
3. Dhikr with both the tongue and heart together, which is the highest

And the help in doing all of this is from one's Lord.

Doing dhikr is based on the following evidences:

1. From Allah's Book:

- “Remember Me and I will remember you.” (2:152)
- “...Those who remember Allah, standing, sitting and lying down...” (3:191)

2. From His Messenger ﷺ

- “There is nothing that the people of the Garden will regret except the moments in which they did not remember Allah, exalted is He.” (At-Tabarani, from Mu‘adh; it is *hasan* according to as-Suyuti)
- ...

(s. 150–151)

Boken har kortare sektioner som består av löpande text med styckesindelning, vars funktion huvudsakligen är att introducera nya kapitel och delkapitel eller sammanfatta dem. Därefter dominerar strukturen som exemplifieras ovan i form av uppräknings- och punktlistor. Ett ämne introduceras, sedan listas handlingar eller förhållningssätt upp som följs upp med belägg från Koranen, profeten och eventuellt från någon ytterligare religiös auktoritet. Upplysningar följs av påståenden om hur något är, ska eller bör vara. Slutligen kommer en förklaring eller motivering av varför det är så från religiösa källor eller auktoriteter. Utifrån sammanhanget är dock påståendena en indirekt befallning eller uppmaning om att *man*, vilket refererar till varje muslim, ska efterleva och utföra det som nämns och som man instrueras till. På så vis förekommer många allmänna språkhandlingar som är formulerade som påståenden, men som i själva verket syftar till att vara uppmaningar.

Man kan också tala om att föregående förhållningssätt att först instruera för att sedan ge belägg är en sorts argumentation. Författaren förmedlar vad som är nödvändigt för varje muslim att efterleva, och följer upp det med att argumentera utifrån de religiösa källorna som handbokens innehåll är hälet från. Om inte för att övertala och övertyga så gör författaren ett

anspråk på att besitta expertis och kan inge trovärdighet genom att presentera hållbara propositioner.

I texten är det inte författaren som befäller eller uppmanar läsaren, utan författaren tolkar och förmedlar vidare de religiösa förpliktelseerna. Den som vill följa kan göra det, och den som inte vill kan bortse från det. Författarens roll är inte att påtvinga, utan att förmedla den kunskap som uppenbarats från Gud. Det kan också vara anledningen till den interpersonella strukturen. Den opersonliga relationen mellan författare och läsare med användande av *man* gör att fokus blir på människan i bred bemärkelsen och hennes relation till Gud. Den obestämda referensen *man* innebär därför samtidigt också att författaren själv kan innefattas i de som omfattas av handbokens tilltal. Exempel på det är följande:

One must do abundant dhikr with a sincere heart.

(s. 150)

Ovanstående förhållningssätt har likheter med den arabiska urtexten, där det är vanligt att använda antingen *infinitiv* eller *verbalnomen*. I urtexten sker inte heller någon direkt befallning eller något uppmanande av läsaren, utan strukturen kan exempelvis se ut som följande vid användning av verb i infinitiv: ”De obligatoriska stegen är (1) *att* ångra handlingen, (2) *att* be om förlåtelse och (3) *att* göra rätt för sig.” Vid användning av verbalnomen kan det exempelvis se ut som följande: ”De obligatoriska stegen är (1) ångrande av handlingen, (2) sökande av förlåtelse och (3) gottgörelse.” Detta uttryckssätt gäller även andra parallelltexter på arabiska.

2.4 Textuell struktur

I detta avsnitt analyseras utdragets textuella struktur. Till stöd har LIX använts för att få en uppfattning om hur lätt eller svår en text är att läsa, vilket är det mest använda läsbarhetsindexet i Sverige. Enligt LIX-räknaren (2024) får källtexten ett läsbarhetsindex på 41, vilket innebär att den klassificeras som lättläst, skönlitteratur och populärtidningar. Värdet är beräknat utifrån den genomsnittliga meningslängden på 12,72 ord och andelen långa ord som är 18,47. Samtidigt finns det en faktor som LIX-värdet inte tar i beaktning, och det är hur textens användning av facktermer ser ut. Hur många dessa är, och hur områdesspecifika, kan ha en stor påverkan på textens läsbarhet. Som komplement användes verktyget Flesch Kincaid Calculator (2024) som är anpassat efter det engelska språket. Texten kategoriserades som

Plain English och bedömdes vara en lätt text som kan läsas av elever på högstadiet. Oavsett att verktygen är anpassade för olika språk sammanfaller resultatet när texten bedöms av LIX och Flesch Kincaid.

Om man tittar på innehållsord med frekvensen 10 eller mer som framkom i LIX frekvenslista är dessa ord som *Allah, Messenger, taqwa, actions, love, taşawwuf, evidence, shaykh, ḥarām, heart, tawba, obligatory, knowledge, dhikr, self, dunya* och *nafs*. Av 17 ord är 8 ord termer på arabiska, och de engelska orden är också högst aktuella som en del av kapitlets ämne.

Samtidigt förekommer ett stort antal termer på arabiska enstaka gånger, även utan att översättas eller förklaras på engelska. Därför är det mycket tveksamt att texten kan bedömas som lättläst. Den kan mycket väl vara så sett utifrån engelskan som används, men fackspråket som ofta tar sig uttryck i termer på arabiska gör att texten mycket sannolikt inte sammanfaller med LIX-värdets bedömning. I de flesta fallen är dock de arabiska termerna översatta till engelska, där den arabiska termen följer inom parentes efter den översatta termen. Det är dock inte gjort helt konsekvent, och det finns antagligen en viss uppfattning om att de som läser boken har förkunskaper eller använder den som studiematerial som gås igenom inom ramen för undervisning av kvalificerade lärare.

Utöver facktermer finns en hel del namn på religiösa auktoriteter och omnämnande av boktitlar. Exempel på individnamn är *Abu Hurayra, Sahl ibn Sa`d, Al-Tirmidhī, Al-Bukhārī, Al-Nasā`ā, Ibn Mājah, `Alī ibn Abū Ṭālib, Ibn `Umar, Ibn Mas`ūd, Al-Bazzār, Al-Tabarānī, Al-Bayhaqī* och *Abū Nu`aym*. Dessa är bara ett axplock av alla namn på individer som återges i texten. Exempel på några boktitlar är *Shifā` al-sā`il, Al-Ḥikam* och *Aḥkām al-qur`ān*.

2.5 Stil

Texten är nominal snarare än verbal, tung snarare än lätt, abstrakt snarare än konkret, opersonlig och formell. Dominerande är textens funktion att instruera i form av en handbok. Det nominala kännetecknas av att texten domineras av substantiv, och här innefattas att texten är rik på facktermer som gör att den utan förkunskaper behöver sätta sig in i terminologin för att ta till sig texten. Textens har återkommande punktlistor som är informationstäta och nästan uteslutande radar upp substantiv. Även om texten är instruerande är detta kapitel på en mer abstrakt nivå av instruerande, snarare än att ge instruktioner för konkreta situationer. Exempelvis behandlar texten hur man ångrar sig från synder i generell bemärkelse, vilket i huvudsak är en inre process som tar uttryck i det yttre, och den behandlar inte rent konkret hur

man exempelvis monterar ihop en inköpt möbel. Texten använder varken ”jag” eller ”du”, utan håller sig till pronomenet ”man” eller att tala i tredje person, även så när författaren talar om sig själv i slutorden. Samtidigt är texten formell genom att hålla ett neutralt tonläge och talar utifrån en position av auktoritet.

2.6 Syntes

Texten spinner vidare på en kunskapstradition inom islam som varit rådande i mer än 1400 år, som består av att överföra kunskap muntligen från lärare till elev, där texten fungerar som ett komplement och inte det huvudsakliga mediet. Det framträdande med denna text är att den gör det på ett relativt nytt språk, engelska. Under dessa århundraden har de språkliga uttrycksformerna och terminologi förändrats och utvecklats även på källspråket arabiska, samtidigt som innebörderna bevarat sin kärna. Texten bidrar till att expandera möjligheterna att kommunicera islams läror på engelska, och mer specifikt religionens andliga (ṭaṣawwuf) aspekt. Användningen av engelska termer är dominerande och på sina håll översätts facktermer samtidigt som den arabiska termen skrivs inom parentes, medan det på enstaka platser står termer på arabiska med latinska bokstäver som inte har översatts alls. Det görs inkonsekvent utan förklaringar eller motiveringar. Balansen och dragkampen mellan dessa strategier går att arbeta vidare på med frågan: när översätter man, och när ska man låta termer på främmande språket inkluderas i ett nytt språk?

Textens upplägg är att (1) upplysa om läror och koncept, (2) beskriva tillvägagångssätt att förhålla sig och agera samt (3) ge bevis utifrån religionens källor – samtliga tre inom ramen för hur man disciplinerar sitt inre och stärker sin relation till Gud. Det som nämns avgränsas av makrotemat, att nämna ”det som är nödvändigt för varje muslim att lära sig om sin religion.”

3. Överväganden inför översättningen

Min övergripande strategi har varit att framför allt ta målgruppen i beaktande när jag översatt texten. Texten är författad som en traditionell handbok i syfte att undervisa de grunder som varje muslim bör känna till om sin religion. Samtidigt är boken mer av en handbok för lärare och elever i interaktion med varandra. Därför har jag tänkt mig att gemene allmänbildad svensk muslim ska kunna förstå texten efter att ha studerat den med en kvalificerad lärare. När det kommer till val mellan mer termlika ord eller allmänt kända ord har jag valt att ta

det som ligger närmare till hands för den allmänbildade. Samtidigt är tanken med handboken att den är ett av de första stegen som en individ tar för att ta sig an islams läror och sedan systematiskt studera mer avancerade texter. Därför har jag inte velat offra relevant terminologi på arabiska som är värdefull för gemene muslim att känna till, även om den inte är nödvändig för den som rätt och slätt vi lära sig om religionens trossatser och vardagspraktik. Sådan terminologi blir nödvändig för de som väljer att studera islam på djupare nivå och samtidigt måste ta till sig och lära sig arabiska som en del av sin verktygslåda för att förstå religionen djupare.

Syftet är därför primärt att handboken ska kunna fungera som en text att undervisa utifrån, men också som minnesanteckningar för den som har studerat texten. Det innebär att man med den till hands kan undervisa och lära sig de grundläggande delarna av religionen som varje muslim behöver känna till, på sitt eget modersmål eller förstaspråk, svenska. Sekundärt är att bibehålla referenser till centrala termer på arabiska, och även om de inte förklaras ingående i texten, så kan en undervisande lärare eller parallelltexter vara till stöd för att studera termerna och den fackspråkliga begreppsapparaten som är sammanhängande på arabiska, på ett sätt som det inte är eller kan bli på svenska eftersom det inte är ursprungsspråket. Boken kan därför fungera som ett steg för att ta sig vidare inom islamiska studier.

Sett till ovanstående har avsikten varit att göra en acceptansinriktad översättning, men adekvansinriktad när det kommer till terminologi. Dock är det varken det ena eller det andra, utan snarare *både och* – vilket Håkanson (2022) reflekterar över i sin essä *Försvenskad främling* i tidskriften *Med andra ord*. Han menar att man som översättare inte ska låsa sig svartvitt till idén att vara *antingen* adekvansinriktad *eller* acceptansinriktad, trogen *eller* fri, noggrann *eller* kreativ. En skicklig översättare behöver kunna balansera mellan bådadera samtidigt, och annat vore ”slarv eller nonchalans”. Därför kommer man att finna avvikelser i min översättning som snarare tyder på att det är en skala och att avvikande bedömningar har gjorts från fall till fall. En lösning har varit att välja en rimlig översättning av en term, och därefter skriva termen inom parentes på arabiska med latinska bokstäver som en referens som man kan söka upp. Det har likväl varit en svår balansgång att förhålla sig till källtexten eftersom den inte har en uttalad strategi, och på sina håll har jag avvikit från författarens bedömningar kring översättning av islamiska termer och koncept från arabiska.

4. Översättningsanalys

I detta avsnitt presenteras undersökningens syfte och frågeställningar, en teoretisk översikt baserad på tidigare forskning, metod och material samt en följande analys av översättnings-exempel från den översatta texten. Avslutningsvis sammanfattas resultaten från analysen.

4.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur en text i islamisk teologi på engelska med regelbundet förekommande islamisk terminologi på arabiska kan översättas till svenska. Den valda texten är *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn ‘Ashir’s al-Murshid al-Mu‘in* författad av Ali Laraki. I källtexten förekommer exempelvis att termer inte är översatta till engelska, eller att en term översatts till engelska där den arabiska termen följer inom parentes. Precis som källtextförfattaren har gjort ett översättningsarbete i att göra klassiska islamiska texter tillgängliga på engelska, är i nästa steg syftet här mer specifikt att undersöka hur samma sak kan framställas på svenska. Därför ska undersökningen för omnämnd text besvara följande frågeställningar:

1. Vilka översättningsstrategier för att översätta arabisk terminologi från källtexten förekommer?
2. På vilket sätt avviker måltextens översättningsstrategi från källtextens översättningsstrategi rörande att översätta eller bibehålla terminologi på arabiska? Går det att urskilja något mönster?

4.2 Teori och tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras först teori om när nya begreppsvärldar och språkkulturer möts i samband med översättning. Undersökningar som behandlar översättningslösningar där källspråkets termer bibehålls i målspråket presenteras. Därefter följer en sammanfattning av tidigare forskning på området.

4.2.1 Översättningsproblem och lösningar

Akan, Rezaul Karim och Chowdhury (2019:59–60) har författat en vetenskaplig tidskrifts-artikel med titeln *An Analysis of Arabic-English Translation: Problems and Prospects*, i vilken de tittar närmare på utmaningar och möjligheter vid översättning från arabiska till engelska. De hänvisar till Newmarks användning av begreppen *literal* och *free* som två

grundläggande klassificeringar när man talar om översättningsmetoder. De två översättningsmetoderna innebär att man *bokstavligt* översätter på ett sätt som korresponderar semantiskt och strukturellt mellan de två språken – eller att man *fritt* översätter med fokus på att överföra källtextens generella innebörd. Varför detta är relevant att ta i beaktande är för att översättningen av språk som ligger längre bort från varandra blir sämre vid en bokstavlig översättning, och det medför att en friare översättningsmetod sannolikt blir nödvändig som utgångspunkt.

Specifikt delar Akan, Rezaul Karim och Chowdhury (2019:60) upp översättningsproblem i fem kategorier: syntaktiska, semantiska, stilistiska, fonologiska och pragmatiska. Terminologi kommer in i den sistnämnda kategorin, och vi avgränsar oss till den i och med att det är den som är relevant för denna studie. Till pragmatiska översättningsproblem hör exempelvis kulturella, religiösa, politiska och semantiska termer, och här tar författarna upp frågan om *untranslatability* – som rör hur man översätter termer och koncept på källspråket som inte existerar i målspråket. Det handlar som översättare om att förstå vad som förändras vid överföringen till ett nytt språk och hantera den komplexa uppgiften varsamt, och i min studie handlar det främst om överföring av religiösa termer. Akan, Rezaul Karim och Chowdhury (2019:63) nämner *possibility*, *logical acceptability*, *frequency*, *familiarity* och *understandability* som fem självständiga pragmatiska översättningsproblem att ta i beaktande när man väljer en översättningslösning på målspråket. Det vill säga: att man behöver bedöma vilka möjligheter som finns att översätta en term (*possibility*), hur väl termen kan komma att accepteras på målspråket (*logical acceptability*), hur vanligt förekommande termerna man översätter till är (*frequency*), hur pass känd termen är (*familiarity*) och hur väl den kan komma att förstås på målspråket (*understandability*). I stället för att se dem som självständiga pragmatiska översättningsproblem så skulle övriga kategorier troligtvis fungera bra att ha med i tankeprocessen när man exempelvis översätter islamiska termer från arabiska.

Akan, Rezaul Karim och Chowdhury (2019:63) ger två exempel på hur religiösa termer kan utgöra översättningsproblem. Dels ordet ”الله” (*Allāh*) som på engelska vanligen översätts som *God*. På svenska skulle det också kunna översättas till ”Gud”, vilket medför samma utmaning som på engelska. På arabiska kan inte ordet ”Allāh” skifta mellan singular/plural eller mellan maskulin/feminin form, vilket gör att det finns ramar som tankarna inte kan gå utanför. På engelska och svenska är det däremot en möjlighet, vilket lämnar utrymme för fler tolkningar av vad som avses med *Gud*. Det andra exemplet är ordet ”شهيد” (*shahīd*), som är benämningen för den som har dött i strävan för religionen eller staten. Det översätts vanligen till *martyr* på

engelska, och som sannolikt likaså hade kunnat översättas till ”martyr” på svenska. Ordet martyr kan slå fel, eftersom det har en vidare innebörd på engelska och svenska. I *Svensk ordbok* (SOc) definieras martyr som en ”person som får lida (och ibland dö) för sin övertygelse.” Enligt *Svensk ordbok* kan det räcka med att man får lida för sin övertygelse, medan en *shahīd* inom islamisk terminologi är någon som exempelvis dödats för sin islamiska övertygelse.

Anis och Arifuddin (2023:58) har publicerat den vetenskapliga tidskriftsartikeln *Comparative Analysis of Arabic-Indonesian and Arabic-English Translation Techniques in The Al-Hikam Aphorism*. De har genomfört en studie i form av en komparativ analys av vilka översättningstekniker som använts för att översätta en och samma text från arabiska till indonesiska och från arabiska till engelska. I detta fall gäller det aforismerna i Al-Hikam av Ibn ‘Aṭā’ illāh, ett klassiskt islamiskt verk författat på arabiska som är känt i större delen av den muslimska världen. Resultaten är över lag snarlika för översättningen till de båda språken, för vilka 15 översättningstekniker identifierats. I båda målspråken dominerade användningen av etablerade ekvivalenter, vilket utgjorde hela 64 % av de använda översättningsteknikerna. Därefter hamnar användningen av explicitering, reducering, parafrasering och modulering på ett varierande spann mellan 4–11 % i båda språken. Resterande 10 översättningstekniker – kompensation, variation, transposition, diskursivt skapande, implicering, addering, lånord, beskrivande, bokstavlig och generalisering – förekom vardera inom ett spann från 0–3 % vardera. En relevant översättningsteknik som är värd att nämna närmare är *pure borrowing*, användandet av lånord. Inga lånord förekommer i den engelska översättningen, och i den indonesiska förekommer fem lånord – vilket motsvarar 0,4 % av de använda översättningsteknikerna. Det innebär att man i den engelska översättningen valt översättningslösningar som språkligt är etablerade på engelska, medan man i den indonesiska har använt sig av några enstaka ord som är direkt tagna från källspråket och translittererats. Ett exempel på det är att i den indonesiska översättningen står det arabiska uttrycket *shalla Allhu ‘alaihi wa sallam* translittererat, medan uttrycket på engelska står översatt till *God bless him and grant him peace*. En anledning till den valda översättningslösningen kan vara att man i sammanhang muslimer emellan ofta använder den arabiska frasen för att ära profeten, vilket man kan anta är allmänt känt i ett land som Indonesien där majoriteten av befolkningen är muslimer. I en översättning till engelska kommer däremot en större andel av läsarna inte vara muslimer och inte heller kunna arabiska, och då är det rimligt att anta att en översättning som gör att man förstår innebörden av uttrycket valts. Författarna nämner översättningstekniken generellt och

konstaterar att ju fler lånord som används i texten, desto mer kommer texten att låta onaturlig. Kontentan av denna komparativa analys är att översättarna till de två olika språken har prioriterat en översättning med översättningstekniker som fokuserar på ekvivalens och explicitering, reduktion, parafrasering och modulering för att göra texten lättare att förstå på målspråken. Översättningslösningar som är bokstavliga, använder sig av lånord eller generaliserar har undvikits.

Anis och Arifuddin (2023:60) nämner att explicitering, som visade sig var den näst vanligaste översättningstekniken i deras studie, används för att förklara ord som inte är tydliga. Tekniken ökar läsbarheten och gör det lättare för läsaren att förstå den översatta texten. Det kan handla om att lägga till ord eller beskrivningar som har en naturlig tendens att vara implicita på källspråket men inte är det på målspråket, vilket gör måltextern svårare att förstå utan att använda sig av explicitering. Ett exempel på detta är att man på arabiska kan ha pronomen som är implicita i verbkonstruktioner, och skrivs inte pronomenet ut explicit på engelska kommer meningen inte att gå ihop, den kommer att låta ofullständig eller inkorrekt. För att ytterligare ge några fler aspekter av vad termen *explicitering* innebär som inte Anis och Arifuddin (2023) nämner kan vi dra nytta av Ingos (2007) bok *Konsten att översätta*. Ingo (2007:126) nämner att explicitering kan ta uttryck genom upprepningar för att påminna och underlätta för läsaren. När man lägger till information om ett ord eller en term så särskiljer Ingo (2007:123) det och kallar det för *tillägg* alternativt *kompletteringar*. Generellt sett är dessa några aspekter varigenom explicitering kommer till uttryck.

Račius (2023:451) har bidragit med den vetenskapliga tidskriftsartikeln *Religious terminology in Islamic literature in the Lithuanian language*. Han har studerat hur terminologi i islamisk litteratur utvecklats på litauiska, vilket kan ge insikter i vilka översättningsproblem och översättningsmetoder som kan tas tillvara vid översättning från arabiska. I inledningen berättar han om hur islamisk litteratur på litauiska inte kom att författas förrän på 1990-talet, trots en lång historia av muslimska församlingar som varit etablerade i landet. Anledningen till det är att slaviska språk som polska och ryska har varit de dominerande skriftspråken hos det muslimska församlingarna fram till nyligen. Tatarerna, som är de lokalt etablerade muslimerna, har nyligen börjat lära sig litauiska. En översättning av Koranen publicerades först 2008, som inte var översatt från arabiska, utan från ryska. Han nämner möjliga vägval som varit en del av processen att göra islamisk litteratur tillgänglig på litauiska. Den islamiska terminologin kan inkluderas i den litauiska litteraturen genom translittererad arabisk, persisk eller turkisk fonetik – eller genom att översätta termerna till litauiska. Översättningen skulle

kunna ske genom att använda snarlika kristna termer eller konstruera neologismer. Vad gäller translitterationer nämner Račius (2023) att en utmaning är att etablera en inhemsk litauisk standard för translitteration. Litauiska muslimer behöver försöka etablera egna principer för translitteration utifrån det litauiska språket, eftersom de tidigare principerna härstammar från den sovjetiska traditionen som inte tar i beaktning hur termen stavas på arabiska. Även om resultaten hittills är inkonsekventa och spretiga pågår ett arbete att etablera en inhemsk litauisk standard för translitteration. Det är dock möjligt att denna utveckling inte leder till en gemensam standard, utan att olika sociolekter uppstår bland muslimer i olika sfärer och sammanhang. Exempelvis, om muslimer i skilda regioner eller moskéer antar olika standarder vid översättning och translitteration så kan det leda till variationer som gör att olika sociolekter befästs. Račius (2023:458) konstaterar att man hade kunnat översätta de flesta, om inte alla, islamiska termer. Fallet och trenden är dock snarare tvärtom, det vill säga att texterna är fyllda med translittererade islamiska termer som blir för svårlästa för den som inte är insatt och inte kan arabiska. En anledning till att använda sig av translitterationer och att inte översätta är ett aktivt val att utmärka att termerna skiljer sig åt från den judeo-kristna traditionens. Därmed skulle en termlista vara passande som stöd i denna situation för att lättare kunna ta till sig texterna. Det Račius (2023:459) gör sedan är att ställa lånord mot ekvivalenter. Han refererar till Kashgary (2011) och ger sig också in i diskussionen om *untranslatability* som nämns i en tidigare studie ovan. Han citerar Kashgarys argument att: "[r]eligious terms are culture-specific par excellence. They represent a category of translation non-equivalence because they cannot be appropriately translated by providing their dictionary equivalents." Därför kan den lösning som hon föreslår vara: "[t]his kind of untranslatability is circumvented by abandoning equivalence at the word level in favor of non-equivalent terms in order to achieve an acceptable degree of equivalence at the text level." De föregående två citaten kan förklara förhållningssättet vid översättning av islamiska texter till litauiska, det vill säga varför förhållandevis många termer introduceras som translitterationer i stället för att översättas till litauiska.

Misbahuddin och Srifani (2024) har författat den vetenskapliga tidskriftsartikeln *Translation and Semantic Shift of Islamic Vocabulary in English Abstracts: A Corpus-Based Study at an Indonesian Islamic University*. De har genom en korpusstudie undersökt hur arabisk islamisk vokabulär översatts i akademiska *abstracts* på engelska, men även i akademiska texter på indonesiska. De har även tittat närmare på förekomsten av semantiska förändringar vid översättningen av vokabulären. De refererar till Hassan (2016) som ger tre lösningar för att

återge islamisk terminologi i engelska texter. Dessa är (a) direktöversättning från arabiska, (b) translitteration av arabiska ord och (c) en kombination genom att translitterera och beskriva termens innebörd på engelska. För att exemplifiera nämner Misbahuddin och Srifani (2024:129) att arabiska ord som *sūrah* (den arabiska benämningen på ett kapitel i Koranen) lånas in utan att förklaras eller definieras. De återger att Erlina et al. (2016) har noterat att en sådan praktik förekommer när termen anses vara så pass förstådd och vedertagen hos målgruppen att den inte behöver översättas eller förklaras, i detta fall hos muslimska läsare och forskare. Däremot är den inte lika vedertagen på engelska, och utmaningen vid översättning till ren engelska är att terminologins ursprungliga innebörd och religiösa värden inte äventyras. Samtidigt ges exempel på sådana termer av Misbahuddin och Srifani (2024:135), som har integrerats inom ramen för islamiska studier på engelska. *Islamic*, *muslim* och *hadith* är lånord från arabiskan som också har tagits emot och etablerats som ord på det engelska språket. Vad gäller semantisk förändring ger Misbahuddin och Srifani (2024:143) exempel och påvisar att semantisk förändring sker vid översättning av islamisk vokabulär till engelska i akademisk litteratur. Anledningarna till detta är bland annat översättarens subjektiva förhållningssätt och läsarens sociopolitiska och kulturella kontext. De skriver: ”This approach recognizes that readers may encounter these terms with diverse, non-religious purposes, necessitating a nuanced translation approach that considers both linguistic accuracy and cultural sensitivity.” Ett exempel på det är den islamrelaterade termen *nikah*, som är en av flera synonymer för *marriage* på indonesiska. Att översätta *nikah* till *marriage* är en översättningsstrategi som Misbahuddin och Srifani (2024:141) kallar *globalization*. När man talar om *nikah* som en islamisk term innefattas de villkor och regler för att ett äktenskap ska vara giltigt som ingått inom den islamiska rättslärotraditionen. Att översätta det till *marriage* kan bli som att man zoomar ut och applicerar konceptet som överskridande mellan olika världsbilder och livsåskådningar. Är det berättigat eller inte? Det är här artikelförfattarna problematiserar och nyanserar översättarens roll, och att det beror på syfte och målgrupp. Är texten specifik och syftar på islamiska äktenskap kan *nikah* vara nödvändigt som en term, eller att specificera på något mer sätt än enbart termen *marriage*. Om texten är mer allmän och avser att förmedla konceptet äktenskap i något bredare sammanhang eller för att termen ska förstås i andra kulturella sammanhang så kan termen *marriage* vara berättigad som översättning, och annars är risken att *semantic shifts* uppstår utan avsikt. Därför kan den semantiska förändringen vara berättigad för att möta läsaren på dennes nivå eller lyfta fram den avsedda aspekten, men samtidigt ges rekommendationen att översättare skriver noter som gör att termernas innebörd bevaras, särskilt för de som inte är insatta i islamisk terminologi.

Iqbal (2023:59) analyserar och recenserar i artikeln *The Quran Beheld: An English Translation from the Arabic: The Book of Allah in Arabic with English Text and Appendices* Nuh Ha Mim Kellers översättning av Koranen till engelska. Han är tydlig i sin ståndpunkt att det är en omöjlighet att översätta Guds ord, Koranen, men att en översättning ändå kan vara till nytta genom att tillgängliggöra Koranens budskap för miljontals människor. Nuh Ha Mim Keller gör anspråk på att hans översättning, som tog 15 år att göra, är överlägsen andra översättningar till engelska, eftersom den beaktar det arabiska språkets innebörder på ett sätt som tidigare översättningar inte tagit seriöst. Som exempel på det nämner han att tidigare översättare av Koranen översatt det arabiska ordet *thumma* till *and* eller *then*, medan han konstaterar att traditionella lärda kategoriserar sex olika sätt som *thumma* används på i Koranen. Här kan vi notera att översättaren bortom terminologi även menar att han har gått ett steg längre i sin översättning när det kommer till något så litet som grammatiska partiklar. Vi avgränsar oss här till att nämna detta faktum utan att presentera de sex olika användningsområdena för *thumma*, och att vi teoretiskt utifrån det kan bedöma att översättningen skulle kunna se väsentligt olika ut baserat på denna vidare variation. Ett terminologiskt exempel vore att titta på den koraniska termen *janna*, som på svenska skulle kunna översättas till paradis, gård eller lustgårdar. Iqbal (2023:64) kommenterar Kellers kritik om att *janna* inte kan översättas till *garden* på engelska. Keller menar att innebörden av *garden* sällan bär en innebörd som föreställer något som är högre än bröstnivå, och föreslår *lush-shaded grove* – vilket jag ser som ett ovanligt och mer svårbegripligt översättningsval, även om det skulle kunna vara ett lexikalt mer korrekt översättningsval. Iqbal är hård i sin kritik och menar att *garden* förstås olika i olika kulturer, i olika delar av världen. Det kan variera från en plätt där man planterar grönsaker, en bakgård med blommor till fruktgårdar med träd så höga som sex meter. Exempelen med *thumma* och *garden* är ett par av många, och Iqbal (2023:70) drar slutsatsen att Nuh Ha Meem Kellers översättning *The Quran Beheld* inte alls kommer med något som bör ges någon extra uppmärksamhet, den har ”failed miserably”. Snarare kännetecknas översättningen av invecklad syntax, avviker för mycket från originaltexten och inkluderar exegetik direkt i översättningen utan att indikera att det inte är en del av originaltexten. Samtidigt som artikeln ger uttryck för en passiv aggressivitet, framför den relevant kritik. Av min bedömning har Nuh Keller gjort viktiga ansatser och bidragit med bra avvägningar i sin översättning av Koranen. Översättningen har tagits emot med uppskattning, men har även mött stark kritik i kontrast till Nuh Kellers starkt upplyftande ord om översättningen. Översättningen kan helt enkelt ses som ytterligare ett värdefullt bidrag och komplement för den som vill ta del av en koranöversättning på engelska.

4.2.2 Summering av teori och tidigare forskning

Utifrån genomförd litteratursökning konstaterar jag att det inte finns mycket forskning, om ens någon, som är inriktad på översättning av islamisk terminologi från arabiska till svenska. Däremot finns studier inom andra språkpar som motsvarar denna studie, eller tangerar den och innehåller fakta som är av vikt för denna studie.

Račius (2023) studie är den som kanske är mest snarlik denna studie i generell bemärkelse. Den handlar om en muslimsk litauisk minoritet som sedan ett par årtionden börjat översätta islamiska texter och terminologi till litauiska. Översättningsutmaningar som liknar de i denna studie återges på ett slående sätt. Vänder vi på perspektivet finns liknande utmaningar som undersöks för språk som till överväldigande majoritet talas av muslimer, såsom indonesiska (Misbahuddin och Srifani, 2024). Utmaningen blir dock ofta mer detaljerad i de sammanhangen, som exempelvis hur man undviker semantisk förändring vid översättning. Det innebär att de islamiska begreppen eller koncepten ofta är kända sedan tidigare av målspråkets talare, men att en relevant översättningslösning behöver väljas som inte leder till semantiska förändringar. Anledningen till det är den ständiga bedömningen som en översättare står inför när en begreppsvärld möter en annan, exempelvis avvägningarna mellan domesticerande och förfrämligande samt acceptansinriktad och adekvansinriktad översättning. I Račius (2023) studie är förekomsten av translitterationer ett sätt att göra texten adekvansinriktad och förfrämligad för att den ska bli mer pricksäker för målgruppen som främst är litauiska muslimer. I Misbahuddins och Srifanis (2024) studie är bland annat förekomsten av semantisk förändring ett sätt att göra texten mer domesticerad och acceptansinriktad för att inkludera läsare på engelska att ta del av den islamiska terminologin på ett förenklat sätt, och utan att göra texten invecklad.

Vad gäller översättning av islamisk arabisk terminologi från arabiska till engelska finns ett större antal studier. Likt denna studie analyseras och diskuteras islamiska texter som är översatta från arabiska till engelska, vissa med fokus på just terminologi. I föregående delkapitel återges relevanta fakta från genomförda studier av Akan, Rezaul Karim och Chowdhury (2019:63), Anis och Arifuddin (2023:58), Misbahuddin och Srifani (2024) och Iqbal (2023:59). Dessa fångar upp komplexiteten och en bredd av aspekter som översättare står inför vid översättning av islamisk terminologi på arabiska. Det finns med andra ord många studier om strategier, lösningar, utmaningar, problem och så vidare när det kommer till att översätta från arabiska till engelska. Forskningen som rör översättning av terminologi från

arabiska till engelska är varierande på ett teoretiskt och praktiskt plan – forskning som handlar mer om de språkliga aspekterna och forskning som utgår från olika terminologiska områden som exempelvis juridik, handel, it, teknik och media.

Oavsett forskning som angränsar till denna studie är de lösningar som föreslås ofta likartade, och de står i största allmänhet mellan att översätta islamisk terminologi från arabiska, introducera en translittererad arabisk term eller någon form av mellanting.

4.3 Metod och material

Materialet för denna studie är det 6 000 ord långa utdraget ur boken *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir's Al-Murshid Al-Mu'in* av Ali Laraki. Specifikt omfattas både källtexten på engelska och måltexten på svenska, det vill säga min översättning. Utifrån dessa texter har jag valt ut meningar där källtexten och måltexten skiljer sig åt när det kommer till de översättningsproblem jag avser att studera, det vill säga där måltextens översättningslösning har avvikit från källtextens översättningslösning från arabiska.

Metoden är komparativ i form av en översättningsvetenskaplig studie där måltexten jämförs med källtexten. Det är en studie av islamisk terminologi på arabiska som har innefattats i källtext och måltext genom översättning och translitteration, ofta genom en sorts kombination av båda. Dessa såväl som andra översättningslösningar ska identifieras och kategoriseras, särskilt där måltextens lösning avviker från källtextens. Skillnaderna analyseras med utgångspunkt i teorin och tidigare forskning, med eventuella andra möjliga lösningar som kan komma att presenteras där det är relevant. Lindqvist (2005:21) presenterar i sin bok en överblick över forskningsfältet översättning som kan brytas ner i flera steg. Utifrån hennes överblick kan man i huvudsak dela upp översättningsvetenskapliga analyser att antingen vara teoretiskt inriktad eller praktiskt inriktad. Denna studie är en teoretiskt inriktad översättningsstudie, och i nästa steg en deskriptiv fallstudie, för att slutligen benämna den som en produktorienterad studie. Produktorienterade studier kännetecknas av att vara textfokuserade eller göra en komparativ beskrivning av olika översättningar, vilket sammanfaller med denna studie. Inga preskriptiva ansatser görs, snarare är förekomsten av eventuella förslag till alternativa lösningar, reflektioner, nyanseringar och kritik en del av översättningsanalysen.

Vid urval av textexempel har jag valt – dock ej uteslutande – att identifiera variationer av lösningar där måltextens översättningslösning skiljer sig från källtextens, och välja ett eller

två exempel från vardera kategori som är tydligt och representativt för översättningslösningen. Motiveringen till att jämföra och analysera där källtexten och måltexten avviker från varandras lösningar, är också att väcka en möjlig diskussion kring hur engelskan och svenskan kan skilja sig åt i behovet att översätta eller translitterera islamisk terminologi på arabiska.

Analysen delas upp utifrån identifierade översättningslösningar av arabisk terminologi i källtexten och måltexten, med fokus på måltexten. Baserat på litteratursökningens resultat samt en genomgång av källtexten och måltexten har fyra kategorier av översättningslösningar identifierats som analysen utgår från:

- 1) Översättning från arabiska
- 2) Translitteration av arabiska ord
- 3) En kombination av översättning och translitteration
- 4) Övriga översättningslösningar

Vardera kategori utgör ett delkapitel där ett par representativa exempel presenteras samt analyseras utifrån teori och tidigare forskning. Sedan sammanfattas analysen genom att besvara studiens frågeställningar. Slutligen diskuteras resultaten och förslag till fortsatt forskning ges.

4.4 Analys och resultat

I detta avsnitt presenteras textpassagerna som innehåller olika översättningslösningar vid översättning av islamisk terminologi från arabiska till engelska och svenska ur källtexten och måltexten. Jag analyserar hur meningarna har överförts till respektive språk och föreslår eventuella andra relevanta lösningar i översättningen till svenska. Den svenska översättningen står i fokus, och därför klassificeras exemplen baserat på den svenska översättningslösningen. Förkortningarna KT och MT som introduceras och används i analysexemplen står för källtext respektive måltext.

4.4.1 Översättning från arabiska

I följande exempel har måltexten en översättningslösning som innebär att terminologi på arabiska har översatts till svenska.

Exempel 4.4.1a:

KT: Whoever takes on **tasawwuf** without taking **fiqh** becomes heretical
(Laraki, 2020:139)

MT: Att ge sig in i **andlighet** utan kunskap i **rättslära** leder till att man blir en kättare

I ovanstående exempel ser vi att källtexten har använt sig av en översättningslösning där arabisk terminologi innefattats som en integrerad del av den engelska texten. Det är som att författaren mellan raderna säger att läsaren vid detta lag redan är insatt i den arabiska terminologin, studerar texten med någon som förklarar den eller har verktygen för att ta reda på termernas innebörd. Tidigare i boken har författaren förklarat dessa termer på engelska, och det i sig kan vara anledningen till att KT-författaren förutsätter att termerna nu är kända. Det kan också vara en strategi för att göra termerna mer vedertagna som en del av det engelska språket inom ramen för islamiska studier. Ordet *sharia* är exempelvis ett sådant ord, då skulle benämningar på islamiska studieämnen som *taşawwuf* (andlighet) eller *fiqh* (rättslära) också kunna bli det över tid. Som tidigare förklarats avviker måltexten i denna lösning, och man kan fråga sig varför. Det har förklarats sedan tidigare att måltexten riktar sig till nybörjare, men även att texten ska kunna fungera som en handbok för lärare i islamiska studier. Det finns inte heller en lika lång historia av översättning av islamiska texter på arabiska till svenska som det finns från engelska, och det finns ingen identifierad forskning att tillgå om översättning av islamiska texter på arabiska till svenska. Att använda sig av termer på arabiska gör generellt texten mer svårläslig, och här är strategin som använts att göra språket så tillgängligt som möjligt för svenska läsare. Strategin kan möjligen också vara att harmonisera islamiska termer och definiera dem inom det svenska språket, snarare än att hämta nya termer in i det svenska språket. Två tänkbara strategier med sin balansgång där källtexten och måltexten gått isär.

En alternativ översättning till *andlighet* vore att översätta *taşawwuf* till sufism, som finns mer väletablerat på svenska. Dock finns en intern diskussion bland muslimer om sufism, där sufism ofta förknippas mer med att inte vara förankrad i kunskapstraditionen, dansande dervischer och andra sammanhang som är kontroversiella och delar muslimer i olika läger. Andlighet blir därmed en mer omfattande och inkluderande term. Samtidigt är exempelvis *sufism* en etablerad och accepterad term inom akademiska kretsar, medan texter som författats inom föreningslivet tenderar att använda termen *andlighet* vid översättning. Av egna observationer i muslimska sammanhang är det även vanligt att använda de arabiska termerna – främst *taşawwuf* och *tazkiya* – i tal. Andersson (2024:19) som är universitetslektor och har

författat boken *Islamisk profetologi* använder exempelvis termen sufism, och beskriver *sufismen* som ”läran om människans andliga närmande till Gud genom etisk och andlig disciplin.” I en fotnot ger han även exempel på utgivna klassiska islamiska verk som har översatts till svenska, bland annat boken *Råd på den andliga vägen*. I stället för *sufistiska* har Morrone och Nilsson (2007) valt att använda *andliga* som term i bokens titel, och fler liknande exempel finns om man blickar ut över det svenska muslimska civilsamhället. Fler översättningslösningar finns, men *andlighet* och *sufism* är två mycket vanligt förekommande termer på svenska.

Exempel 4.4.1b:

KT: **Hope** (*raja'*), but letting fear ... (Laraki, 2020:152)

MT: **Hopp**, men att låta rädsla ...

Ett representativt exempel från källtexten som skiljer sig från måltextens översättningslösningar är att den arabiska termen följer translittererad inom parentes, trots att översättningen har en mycket hög grad av ekvivalens med den arabiska termen. På ett beaktansvärt antal ställen tas den arabiska translittererade termen bort i den svenska översättningen. Ett syfte med att bibehålla arabisk terminologi även där termen är lätt att förstå som översatt till engelska eller svenska kan vara att begreppsvärlden ändå skiljer sig på olika språk. Pratar vi om hopp eller andra mänskliga tillstånd utifrån ett islamisk teologiskt perspektiv kommer det på ett eller annat sätt kring Gud. När man har hopp om Gud och har hopp i enlighet med det Gud förmedlat att det är bra att ha hopp kring, då är det ett gott tillstånd. Har man hopp om något som vänder en bort från att minnas Gud eller som är skadligt att ha hopp om, då är det inte ett gott tillstånd. När vi säger *hope* på engelska eller *hopp* på svenska, så är det långt från säkert att det sammanfaller med olika islamiska definitioner av hopp. Även om islam och kristendomen är så kallade abrahamitiska religioner där många likheter delas, är det inte heller säkert att det engelska eller svenska språkets prägel från kristendomen gör att vi kan förstå *hope* eller *hopp* genom den kristna teologins definitioner. Detta kan vara en anledning till att källtexten ofta bibehåller termer translittererade på arabiska inom parentes, som en betoning på att termen definieras och ska förstås utifrån islams läror. Då är frågan, varför har inte den svenska texten anammat samma översättningslösning? Här kan översättningen till målspråket ha anpassats efter textens syfte och till vilken målgrupp den riktar sig. Även om texten inte är tänkt att studeras på egen hand, är tanken att den ska kunna läsas på egen hand som nybörjare efter att man har studerat texten med en lärare. Därmed är frågan,

hur viktigt är det för gemene svensk muslim att kunna arabisk terminologi för att praktisera de grundläggande handlingarna i religionen? Språk representerar innebörder, och om innebörderna kan förmedlas på svenska, varför tynga ner texten med terminologi där det inte behövs? Ytterligare en bedömningsfråga som översättaren har fått balansera, och som ligger till grund för skillnaderna, är: för vem skrivs termerna och vilka termer är värda att bibehålla och vilka är överflödiga i en text som denna? Ett annat alternativ är också att första gången termen används skriva *raja'* inom parentes för att signalera att det är den islamiska termen som avses i texten och göra läsarna medvetna om det. Med andra ord finns flertalet olika metoder man kan ta tillvara på för att nå fram till läsaren.

4.4.2 Translitteration av arabiska ord

I följande exempel har måltexten antagit en översättningslösning som innebär att terminologi har inlånats i form av translittererade ord.

Exempel 4.4.2:

KT: The teachings passed down in such a chain is called a *tariqa* (path) ... many *tariqas* trace back to Imam al-Junayd (Laraki, 2020:140)

MT: Lärorna överförs i en sorts kedja som kallas *tarīqa* (väg) ... Många *tarīqor* kan spåras tillbaka till imam al-Junayd

Här delar källtexten och måltexten samma översättningslösning, och det är att använda en arabisk term och införliva den i det engelska och svenska språket. Det är ordet *tarīqa*, som betyder *väg* på arabiska. En alternativ översättning till *tarīqa* vore att ta den mer etablerade svenska termen *sufiorden*, eftersom en *tarīqa* är en orden av människor som samlas kring praktik och studier i andlighet (*taṣawwuf*). Samtidigt riskerar *sufiorden* att ge konnotationer hos målgruppen som blir kontroversiella, medan *tarīqa* bevarar tanken om att man är en del av en kedja av människor i generation efter generation tillbaka till profeten som ärvt en andlig lärotradition och för den vidare än idag. En *tarīqa* (väg) är just att fortsätta vandra på den andliga vägen för att komma närmare Gud. Att göra en översättning och kalla en *tarīqa* för en ”andlig väg” eller ”andlig orden” är en möjlig lösning. Termen kommer dock oavsett kräva definierande och förklarande eftersom den inte förklarar mycket i sig själv. Termen *tarīqa* skulle dock kunna etableras över tid, likt termerna *islam* eller *muslim* som är starkt etablerade på arabiska och numera är väletablerade som lånord på svenska. Att translitterera det arabiska ordet *tarīqa* och ge det en pluralform enligt engelsk (*tariqas*) och svensk (*tarīqor*) grammatik,

innebär samtidigt att man inte lånar in språkliga konnotationer som kan följa av en neologism konstruerad från det svenska språkets grunder. Snarare ligger makten och ansvaret i händerna på den som förklarar vad en *tarīqa* är, att göra det så att det sammanfaller så nära som möjligt med islamiska termen på arabiska.

4.4.3 En kombination av översättning och translitteration

I följande exempel har måltexten antagit en översättningslösning som innebär en kombination av de två tidigare lösningarna. En översättning görs medan den islamiska termen på arabiska skrivs ut translittererad inom parentes.

Exempel 4.4.3a:

KT: **TASAWWUF** IS THE science of purifying the heart (Laraki, 2020:139)

MT: **Andlighet** (*taṣawwuf*) är läran om hur man renar sitt hjärta

Kärt barn har många namn säger man, och den islamiska vetenskap som på arabiska kallas *taṣawwuf* har oräkneliga benämningar, även på arabiska. Det finns så många aspekter av vetenskapen, att benämningarna också kan täcka en viss aspekt. För att nyansera förmedlar jag här ett antal synonymer som jag har noterat används för att benämna *taṣawwuf* inom akademiska texter, översatta klassiska texter och i tal inom muslimska sammanhang. Dessa är *sufism*, *andlighet*, *förträfflighet*, *etikett*, *spiritualitet*, *själslighet*, *själavård*, *renande av hjärtat*, *berikande*, *attityd*, *förhållningssätt*, *beteende*, *vanor* och *vägfärande*. Därför kan det möjligen vara mest strategiskt att göra som i källtexten – att använda termen *taṣawwuf* som ett lånord – i och med att den är en av de mest välkända termerna på arabiska och ger många relevanta svar vid en sökning på termen. Måltexten avviker från det genom att föreslå termen *andlighet* på svenska, men samtidigt referera till den arabiska termen *taṣawwuf* inom parentes. Det innebär att andlighet är bundet till den islamiska kunskapstraditionens definition av *taṣawwuf*, och minskar riskerna för att föreställningen om andlighet ska glida iväg till något mer abstrakt och flyktigt. Denna form av översättningslösning kan också vara en sorts etapplösning där begrepps världar möter varandra och på sikt kommer övergå i en allmänt känd och vedertagen term. I detta fall skulle:

- *andlighet* kunna bli så pass etablerad som term att den arabiska termen *taṣawwuf* inte behövs i parentes i framtida texter,

- en fortsatt diskussion kunna ske där en annan svensk term etableras och blir accepterad som vedertagen,
- termen *taṣawwuf* kunna bli så pass etablerad att den svenska termen slutar användas i detta sammanhang.

Eller så blir det en fortsatt tradition vid författande av islamiska texter på svenska att särskilt värdebärande termer på arabiska får stå inom parentes, delvis av pedagogiska skäl. Då skulle måltextens lösning kunna fortsätta som en sorts praxis.

Exempel 4.4.3b:

KT: The murid is the one who submits his **self** (*nafs*) to the Shaykh (Laraki, 2020:148)

MT: Sökaren är den som överlämnar sitt **ego** (*nafs*) till en läromästare

Ett annat exempel för där källtexten och måltexten har samma översättningslösning är när den arabiska islamiska termen inte har någon direkt motsvarighet på målspråket. Termen *nafs* är polysemisk på arabiska och kan exempelvis referera till jaget, självet, egot, människan, individen, själen med mera. Man talar om tre övergripande betydelser, (1) det som rör människans inre värld, (2) människan som helhet och (3) människans drivkraft att tillgodose världsliga lustar och begär. I detta fall uppstår en skillnad i innebörd mellan engelskans och svenskans översättningslösning, och därför undviks begreppsförvirring och det blir tydligt att det är *nafs* man avser med tanke på att *self* är vald term på engelska och *ego* är vald term på svenska. Varken engelskans *self* eller svenskans *ego* fyller samma funktion som arabiskans *nafs*. *Self* fungerar på källspråket eftersom man faktiskt överlämnar hela sitt varande för att handledas av en läromästare, något som även är föremål för diskussion och debatt muslimer sinsemellan. Finns läromästare med de kvaliteter idag som man kan lita på till hundra procent? På svenska har *ego* en bredare innebörd som ”kärnan i en individs personlighet” enligt *Svensk ordbok* (SOB), men begreppet *ego* väcker också tankar kring att vara egoistisk eller egocentrisk, vilket fungerar bra med att en läromästare kan lära en att disciplinera de världsliga aspekterna av sig själv för att bli mer upptagen med Gud än sina mänskliga behov som ligger bortom de grundläggande. Att bibehålla den arabiska termen *nafs* gör därför att man får en referenspunkt som ligger inom det ursprungliga språkets begreppsapparat.

4.4.4 Övriga översättningslösningar

I detta avsnitt följer övriga översättningslösningar som har identifierats i måltexten. Här samlas strategier som inte ska ses som en översättning, utan snarare förklarar termerna. I detta fall har två former av explicitering identifierats och presenteras – fraser som förklarar termerna i fotnot och parentes – även om det kan finnas fler översättningsstrategier att identifiera om man analyserar översättningen från andra vinklar.

Exempel 4.4.4a:

KT: **Agreed upon**, from al-Mughira ibn Shu‘ba (Laraki, 2020:153)

MT: Bedömd som *muttafaqun ‘alayhi*¹, återberättad av al-Mughīra ibn Shu‘ba

I denna översättningslösning avviker måltextens översättningslösning från källtextens, och här är det källtexten som har översatt terminologi till engelska, medan den svenska översättningen använder en translitteration av arabiska ord tillsammans med explicitering i form av en fotnot som förklarar termen, se figur 1 nedan för en exemplifierande illustration.

Figur 1. Användning av fotnoter

¹ *Muttafaqun ‘alayhi* är en klassificering av återberättelsens (*ḥadīthens*) autenticitet, om att ”återberättelsens tillförlitlighet är överenskommen.” Det innebär att återberättelsen innefattas i båda de högst auktoritativa hadithvetenskapliga samlingarna *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī* och *Ṣaḥīḥ Muslim*, samt är återberättad av samma följeslagare.

Fotnoten innefattas längst ner på sidan för att exemplifiera och manifesteras strategin. Detta exempel är ett av få där måltexten antar en mer främmandegörande metod än källtexten. Det är värt att titta närmare på termen i sig för att analysera varför måltexten valt en mer komplicerad lösning här. *Agreed upon* på engelska, eller *muttafaqun ‘alayhi* som translitteration på svenska, pekar tillbaka till terminologi inom en separat vetenskap inom islamiska studier – den så kallade hadithvetenskapen. Inom hadithvetenskapen studeras hadither, som är uttalanden av profeten och återberättelser om profeten i berättarkedjor från individ till individ tillbaka till profeten Muhammad. Inom vetenskapen praktiseras en källkritik med kategoriseringar som graderar hadithens tillförlitlighet, och en sådan kategori är *muttafaqun ‘alayhi*. Det är sannolikt så att den engelsktalande världen har etablerat en vedertagen terminologi på engelska för att kategorisera hadither, vilket speglas i källtexten. I måltexten återges en translitteration som förklaras på svenska i en fotnot. Det kan indikera att det inte finns en etablerad terminologi på svenska för hadithernas tillförlitlighet. Det behöver

dock inte vara så, och det kan i stället vara så att parallelltexter på akademisk nivå använt translitterationer på arabiska. Ett syfte med det kan vara att förbereda studenter inom islamiska studier för textstudier på arabiska. Hadithvetenskapen tillhör inte vad gemene muslim behöver ha kunskaper inom, utan är mer en spetskompetens, och därav kan texter inom hadithvetenskap som utgångspunkt ha en mer främmandegörande karaktär. Att använda denna typ av strategi gör att man kan lägga tonvikt på den arabiska termen utan att nödvändigtvis se den som en översättning – men kan mycket väl vara avsedd som ett translittererat lånord som introduceras in i det svenska språket. När termen introduceras förklarar man den i fotnoten för läsaren, och kan sedan referera tillbaka till fotnoten om termen förekommer vid ytterligare tillfällen i texten för att påminna läsaren och därmed öka textens läsbarhet. Detta sätt att påminna och underlätta för läsaren genom upprepningar är den som Ingo (2007:126) kallar explicitering.

Exempel 4.4.4b:

KT: **The supererogatory (*nafla*) deeds** (such as sadaqa, fasting and the like) is where profit lies (Laraki, 2020:150)

MT: **De frivilliga handlingarna** (som välgörenhet, fasta och liknande) är där vinsten finns

I denna översättningslösning innehåller den engelska texten en översättning, translitteration och explicitering som förklarar och exemplifierar inom parentes vad termen *nafla* innebär. Den svenska översättningslösningen innehåller en översättning och en explicitering som förklarar och exemplifierar vad termen *frivilliga handlingar* innebär. Det är ytterligare en möjlig strategi för att konkretisera och konceptualisera vad som innefattas i ett begrepp för läsaren. I måltexten är lösningen att inte alls ha med den arabiska termen, utan rakt av introducera den översatta termen och sedan förklara den inom parentes. Detta avviker från att både källtexten och måltexten i absolut majoriteten av fallen refererar till den arabiska termen inom parentes. Här får läsaren snarare möjligheten att måla upp en bild inom sig kring vilka typer av handlingar som anses vara goda frivilliga handlingar. Detta är ett bra alternativ i de sammanhang där ytterligare en beskrivning eller exemplifiering behövs på grund av att den löpande texten inte fyller den funktionen. Denna explicitering innebär inte likt föregående exempel att upprepningar görs, utan här görs informationsinskott i texten, det som Ingo (2007:123) kallar *tillägg* eller *kompletteringar*. Denna översättningslösning förekommer inte

på särskilt många ställen i texten, men är ett värdefullt alternativ som skulle kunna användas mer för att hjälpa läsaren att förstå texten.

4.5 Sammanfattning

Nedan besvaras studiens frågeställningar i form av en sammanfattning av forskningsresultaten.

4.5.1 Frågeställning 1 – identifierade översättningsstrategier

Vilka översättningsstrategier för att översätta arabisk terminologi från källtexten förekommer?

Utifrån vald analysmodell identifierades samtliga fyra varianter av översättningsstrategier i både källtexten och måltexten. Eftersom det ursprungliga språket är arabiska har det gått att analysera den engelska källtexten på snarlikt sätt som den svenska måltexten. Nedanstående resultat kommenterar dock enbart på den svenska måltexten. De fyra översättningsstrategierna är:

- Översättning från arabiska till svenska
- Translitteration av arabiska ord
- En kombination av översättning och translitteration
- Övriga översättningslösningar

En eller två representativa exempel från vardera kategori har analyserats, men det säger inget om hur vanligt förekommande de olika översättningsstrategierna är, något som är relevant att nämna. Att termer enbart översätts till svenska är vanligast och dominerar klart till antal, medan termer som översätts och translittereras inom parentes också är vanligt förekommande. Att translitterera arabiska ord och övriga översättningslösningar förekommer vid enstaka tillfällen.

4.5.2 Frågeställning 2 – avvikelser mellan KT och MT i val av översättningsstrategi

På vilket sätt avviker måltextens översättningsstrategi från källtextens översättningsstrategi rörande att översätta eller bibehålla terminologi på arabiska? Går det att urskilja något mönster?

Det är påtagligt att måltextens översättningsstrategi ibland avviker från källtextens. Ingen av texterna har en uttalad strategi för översättning av den arabiska terminologin, utan man bör nog tala om individuella bedömningar som bland annat är baserade på översättarnas uppfattning om textens syfte och hur målgruppen kan eller bör ta till sig texten. De olika översättningsstrategierna diskuteras efter respektive exempel, och följande är tänkbara skillnader i förhållningssätt som lett till avvikelser mellan KT och MT:

- Varierande grader mellan olika språk av hur accepterad, känd eller vedertagen en islamisk term är på arabiska.
- Hur nödvändigt det är med att känna till eller referera till den islamiska termen på arabiska i en text för nybörjare med tanke på att fler termer gör texten mer svårläslig.

Utifrån det kan man urskilja följande mönster:

- Där KT enbart har en translitteration av arabiska ord tenderar MT att i stället välja en kombination av översättning och translitteration. Det är i linje med att MT antagit en mer acceptansinriktad översättningsstrategi som underlättar för läsaren, vilket är lämpligt i och med att inte lika många islamiska texter har översatts till svenska.
- Där KT har kombination av översättning och translitteration tenderar MT att ta bort translitterationer av arabiska ord – vilket gäller i de fall de arabiska och svenska termernas innebörder är mycket snarlika i en lexikal mening. Det som saknas är dock den islamiska terminologiska innebörden. Det gäller exempelvis termer som avundsjuka, arrogans, agg, hat, hopp, tacksamhet och kärlek. I både KT och MT definieras och förklaras dessa termer utifrån islams läror efter att de introduceras, och en mer acceptansinriktad översättningsstrategi innebär för termer som dessa att de arabiska termerna utelämnats för att underlätta för målgruppen nybörjare.

5. Diskussion

I detta avsnitt sätts studiens resultat i förhållande till den tidigare forskningen som redovisats ovan och avslutas med förslag till vidare forskning.

Denna studie har visat på hur en måltext på svenska använt sig av olika översättningsstrategier för att hantera terminologi som har sitt ursprung i det arabiska språket. Utöver det har studien också visat på att källtexten på engelska har använt sig av samma översättningsstrategier. En central skillnad finns dock, och det är att det finns påtagliga avvikelser mellan

källtext och måltext på specifika textställen. Måltexten har på specifika ställen antagit andra översättningslösningar än källtexten. Med teorin som grund har analysen försökt att reflektera över och ge tänkbara svar till varför översättningsstrategierna skiljer sig åt. Det går inte att säga något säkert om översättarnas motivering, men rimliga analyser har kunnat presenteras. Mer intressant är möjligen att diskutera vilka konsekvenserna blir av de strategier som identifierats i källtexten och måltexten. I stora drag kan man tala om ett givande och tagande när två språk möts, och hur man överbryggat gapet mellan de innebörder som man vill överföra från källspråket till målspråket. Källtextens strategi skulle långsiktigt kunna innebära att engelsktalande muslimer använder sig mer av lånord från arabiskan för att kommunicera sin religion, medan måltextens strategi skulle innebära ett kommunicerande av islam som är mer integrerat med det svenska språkets traditionella grunder. I det stora hela är det en skala vi talar om, för ingen av översättningarna valde helt och hållet bort någon av översättningsstrategierna.

Fyra översättningsstrategier har identifierats, och de har sina olika sätt att etablera innebörden på målspråket. (1) Vid översättning från arabiska är det positiva att man etablerar en term på svenska som man försöker fylla med dess motsvarande terminologiska innebörder på arabiska. Nackdelen är att begreppsförvirring och semantiska skiften kan uppstå, där referenspunkten blir svår att fastställa i och med att det arabiska ordet inte framgår. (2) Vid translitteration av arabiska ord är det positiva att den arabiska termen lånas in och att man kan studera och lära sig den med utgångspunkt från källspråkets språkliga och terminologiska begreppsapparat. Nackdelen blir dock en text som är mer svårbegriplig, läsbarheten sjunker och man får termer som man behöver avkoda för att förstå texten. (3) Vid en kombination av översättning och translitteration får man det bästa av två världar, kan man tänka sig åtminstone. Fördelen är att man kan etablera en relation mellan de svenska och arabiska termerna, och visa att de översatta termerna på svenska ska förstås i ljuset av den islamiska terminologin på arabiska. Det blir ett främmandegörande av texten, och den får inte samma läsbarhet som en löpande text som rakt igenom är på svenska. Å andra sidan är det början på att konsekvent domesticera det främmande in i det svenska språket, för att på sikt kunna skriva texten på svenska och ha en svensk islamisk terminologi där innebörderna sammanfaller med den arabiska terminologins innebörder. (4) I den fjärde kategorin är övriga översättningslösningar, och i detta fall identifierades strategier som var expliciterande i sin karaktär. Dessa expliciteringar hjälper läsaren att förstå det som inte framgår direkt i texten genom fotnot, upprepningar, förklaringar inom parentes och liknande. Det är ett sätt att

komma runt att direkt översätta en term, och har sina fördelar där exempelvis en förklaring behövs på målspråket för att läsaren ska förstå texten. Risken är samtidigt att expliciteringar suddar ut avsedda tvetydigheter, förenklar och bryter ner texten på ett sätt som gör att den tappar i precision och djup. Fler strategier inom ramen för eller utanför dessa fyra kategorier må mycket väl finnas, men dessa är de som denna studie identifierat och avgränsat sig till utifrån en begränsad litteratursökning och vald metod.

För vidare studier vore det intressant att gå från att studera översatta texter till att undersöka hur svenska muslimer som är verksamma inom religiösa församlingar och angränsande föreningsliv förhåller sig till eller arbetar med islamisk terminologi. Det vill säga en studie som på ett bredare plan fångar upp vilka initiativ som finns och vilken riktning utvecklingen har tagit.

I det stora hela kan denna studie väcka reflektioner kring hur svenska muslimer – och svenskar i stort – kommer att ”prata islam” i framtiden. Kan man som Račius (2023:453) diskuterar tala om en utveckling av olika sociolekter? Eller kommer vi se mer av en sammanhållen sociolekt bland svenska muslimer med konsekvent terminologi? Oavsett om formen som tar uttryck i skrift (och tal) är på ren svenska eller med en hög grad av translittererade lånord från arabiska, så är det essensen och innebörderna bakom orden som är det centrala att nå fram med till läsaren. I det har översättarna en viktig roll. De senaste årtiondenas allt fler islamiska verk som översatts till svenska vittnar om inte annat om ett nytt område i det svenska språkets utveckling. Här lämpar det sig att avrunda med att citera Nils Håkansons (2022) essä *Försvenskad främling* i tidskriften *Med andra ord*:

Översättning innebär alltid och oundvikligen att någonting ”utländskt” inkorporeras med ”det egna”. Översättaren deltar i en oavbruten ackumulation av kulturtillgångar i den mottagande kulturen. Vad du än översätter, hur du än gör det, vad som än driver dig till sysslan – också om du i Venutis anda gör allt för att introducera ”främmande” former eller tankar – kommer du att delta i en utvidgning av allt som hör ihop med din egen språkkultur. På så vis är översättning alltid nationsbyggande.

Källförteckning

Primärkällor

Laraki, A. (2020). *The Practical Guidebook of Essential Islamic Sciences – A Commentary on Ibn Ashir’s Al-Murshid Al-Mu’in*. 3. uppl. Leicester: Meem Institute.

Sekundärlitteratur:

Akan, M. F., Rezaul Karim, M. & Chowdhury, A. M. K. (2019). An Analysis of Arabic-English Translation: Problems and Prospects. *Advances in Language and Literary Studies* 10(1):58-65. <https://doi.org/10.7575/aiac.all.s.v.10n.1p.58> (Hämtad 2024-12-07).

Andersson, T. (2024). *Islamisk profetologi*. Stockholm: Dialogos Förlag.

Anis, M. Y. & Arifuddin, A. (2023). Comparative Analysis of Arabic-Indonesian and Arabic-English Translation Techniques in The Al-Hikam Aphorism. *Journal Arbitrer* 10(1):51-65 <https://doi.org/10.25077/ar.10.1.51-65.2023> (Hämtad 2024-12-07).

Erlina, D., Mayuni, I. & Akhadiah, S. (2016). Whole language-based English reading materials. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature* 5(3):46-56. doi:10.7575/aiac.ijalel.v.5n.3p.46

Hassan, S. (2016). Islamic religious terms in English–translation vs. transliteration in Ezzeddin Ibrahim and Denys Johnson-Davies’ translation of An-Nawawī’s Forty Ḥadīths. *Translation & Interpreting* 8(1):117–132. <https://doi.org/10.12807/ti.108201.2016.a08> (Hämtad 2024-12-09).

Hellspong, L. & Ledin, P. (1997). *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Håkanson, N. (2022). Försvenskad främling - Nils Håkanson funderar kring översättningsteoretiska motsatspar. *Med andra ord* nr 111. Översättarcentrum. <https://oversattarcentrum.se/artiklar/forsvenskad-framling/> (Hämtad 2024-12-12).

Ingo, Rune (2007): *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur.

Kashgary, A. D. (2011). The paradox of translating the untranslatable: Equivalence vs. non-equivalence in translating from Arabic into English. *Journal of King Saud University, Languages and Translation*, (23):47–57. doi:10.1016/j.jksult.2010.03.001

Lindqvist, Y. (2005). *Högt och lågt i skönlitterär översättning till svenska*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

Muzaffar, I. (2023). The Quran Beheld: An English Translation from the Arabic: The Book of Allah in Arabic with English Text and Appendices. *Islamic Sciences* 16(1):59-70. <https://>

search-ebshost- com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=a9h&AN=179221367&site=eds-live&scope=site (Hämtad 2024-12-07)

Misbahuddin, M. & Srifani, S. (2024). Translation and Semantic Shift of Islamic Vocabulary in English Abstracts: A Corpus-Based Study at an Indonesian Islamic University. *Langkawi Journal of The Association for Arabic and English* 10(1):128-147. <http://dx.doi.org/10.31332/lkw.v0i0.8326> (Hämtad 2024-12-07).

Morrone, A. & Nilsson, Ann-Catrin. (2007). Råd på den andliga vägen. Imam Abdallah ibn Alawi al-Haddad. Farsta: Al Ghazali-institutet.

Račius, E. (2023). Religious terminology in Islamic literature in the Lithuanian language. *Contemporary Islam* 17:451–466. <https://doi.org/10.1007/s11562-023-00532-x> (Hämtad 2024-12-07).

Internetkällor:

Flesch Kincaid Calculator. (2024). <https://goodcalculators.com/flesch-kincaid-calculator/> (Hämtad 2024-12-10).

LIX-räknaren. (2024). <https://www.lix.se/> (Hämtad 2024-12-07).

SOa. (2024). Handbok. *Svensk ordbok*. <https://svenska.se/tre/?sok=handbok&pz=1> (Hämtad 2024-12-07).

SOb. (2024). Ego. *Svensk ordbok*. <https://svenska.se/tre/?sok=ego&pz=1> (Hämtad 2024-12-09).

SOc. (2024). Martyr. *Svensk ordbok*. <https://svenska.se/tre/?sok=martyr&pz=1> (Hämtad 2024-12-09).

Terminologiframjandet. (2000). *Instruktion*. <https://terminologiframjandet.se/h552a9FtZ/tnc.se/termfraga/instruktion/> (Hämtad 2024-12-07).

Wikipedia. (2024). *Handbok*. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Handbok> (Hämtad 2012-07-12).